

Jakub Staniszewski

Doradztwo rolnicze, jako element instytucjonalnego otoczenia polskiej wsi

Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy 7,
266-276

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAKUB STANISZEWSKI

DORADZTWO ROLNICZE, JAKO ELEMENT INSTYTUCJONALNEGO OTOCZENIA POLSKIEJ WSI

Streszczenie: Artykuł stanowi syntezę informacji na temat systemu doradztwa rolniczego w Polsce oraz jego roli w stymulowaniu rozwoju obszarów wiejskich. Przybliża prawne uwarunkowania działalności ośrodków doradztwa rolniczego. Identyfikuje najważniejsze zalety oraz wady polskiego systemu. Badaniu poddana zostaje również adekwatność zasobów będących w posiadaniu regionalnych ośrodków doradztwa rolniczego do liczby potencjalnych beneficjentów usług doradczych. Bazując na tych obserwacjach, ośrodki doradztwa rolniczego usytuowane zostają w przestrzeni instytucjonalnego otoczenia wsi.

Słowa kluczowe: system doradztwa rolniczego, instytucjonalne otoczenie wsi, wsparcie rolnictwa.

1. WSTĘP

Otoczenie instytucjonalne rolnictwa, definiowane jest szeroko, jako „zbiór organizacji rządowych działających na rzecz rolnictwa wraz z kreowanymi przez nie instrumentami, jak również podmioty, które wpływają na realizację transakcji rolnictwa z otoczeniem”. Efektywność powiązań gospodarstw z tymże otoczeniem wpływa na ich dochody, strukturę oraz procesy reprodukcji w nich zachodzące¹. Szczególną rolę w panteonie instytucji otoczenia rolnictwa odgrywają Jednostki Doradztwa Rolniczego (JDR), stanowiące główny element polskiego systemu doradztwa rolniczego (*Farming Advisory System*, FAS) i posiadające w Polsce ponad 100-letnią tradycję².

¹ A. Grzelak, *Efektywność powiązań gospodarstw rolnych z otoczeniem w świetle doświadczeń Polski po roku 1990*, „Roczniki Ekonomiczne KPSW w Bydgoszczy” 2009, nr 2, s. 57–58.

² Początki doradztwa rolniczego na ziemiach polskich sięgają końca XIX w., kiedy to powstał zawód instruktora rolnego. W latach 60-tych XX w. zaczęło rozwijać się państwowe doradztwo rolne, w postaci służby rolnej, przekształconej następnie w latach 70-tych w wojewódzkie ośrodki

Doradztwo rolnicze³ definiowane jest, jako działalność edukacyjna, polegająca na „automotywowaniu i intencjonalnym współdziałaniu partnerskim rolnika z doradcą rolniczym, zmierzającym do rozwiązania jego problemów”⁴. Jednak jak wskazują autorzy zagraniczni, obecnie funkcja edukacyjna doradztwa ustępuje miejsca funkcji innowacyjnej, polegającej na zachęcaniu rolników do wdrażania nowoczesnych rozwiązań produkcyjnych⁵. Jeszcze inną funkcję doradztwa rolniczego zauważa Wawrzyniak, wskazując na „pomostową” rolę doradcy, pomiędzy rolnikiem, gospodarującym w układzie lokalnym, a układem ponadlokalnym, w ramach którego funkcjonują rynki rolne⁶. Powyższe rozważania systematyzują K. Firlej i A. Rydz, wyróżniając trzy podstawowe funkcje doradztwa rolniczego – edukacyjną, wdrożeniowo-upowszechnieniową i informacyjną⁷. Celem artykułu jest przedstawienie prawnych uwarunkowań funkcjonowania JDR, usytuowanie ich działalności w obrębie instytucjonalnego otoczenia rolnictwa oraz próba oceny efektywności ich działań. Badania przeprowadzone zostały w oparciu o studia literaturowe oraz ilościowe raporty Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

2. PRAWNE UWARUNKOWANIA DZIAŁALNOŚCI JDR

W Polsce, aktem prawnym regulującym działalność JDR jest ustawa z 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego. Jako jednostki doradztwa wymienia ona centrum doradztwa rolniczego z siedzibą w Brwinowie oraz 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego (ODR). Wymienione instytucje są osobami prawnymi. Zasadniczą różnicą między nimi są nadrzędne wobec nich organy. Centrum doradztwa podlega bezpośrednio Ministrowi Rolnictwa, natomiast ośrodki regionalne, lokalnym sejmikom województwa. Do ustawowo zdefiniowanych zadań instytucji należy doradztwo w zakresie rolnictwa, rozwoju

postępu rolniczego. W 1991 WOPR przekształcone zostały w ODR, z których struktur wywodzą się obecne JDR. S. Olszewska-Kuźniarska, *Wybrane aspekty doradztwa rolniczego*, „Roczniki nauk rolniczych” 2009, seria G, t. 96, z. 4, s. 166–167.

³ Jak wskazuje Kujawiński doradztwo rolnicze postrzegane winno być, jako osobna dziedzina nauki, wyrosła na gruncie przedwojennej agronomii – „działalność organizowanej przez państwo, samorządy czy osoby prywatne, głównie o charakterze oświatowym, mającej na celu motywowanie rolników indywidualnych i zorganizowanych w różnych formach współpracy do działań rozwojowych (aspekt wychowawczy) oraz uzupełnianie brakujących im wiadomości (aspekt poznawczy) i umiejętności (aspekt sprawczy)”. W. Kujawiński, *Metodyka doradztwa rolniczego*, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie oddział w Poznaniu, Poznań 2009, s. 12.

⁴ W. Kujawiński, *Doradztwo rolnicze w zarysie*, Centrum Doradztwa i Edukacji w Poznaniu, Poznań 1997, s. 24.

⁵ A.W. Van den Ban, H.S. Hawkins, *Doradztwo rolnicze*, Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego (wyd. polskie), Kraków 1997, s. 8.

⁶ B.M. Wawrzyniak, *Doradztwo w agrobiznesie*, WSHE, Włocławek 2000, s. 13.

⁷ K. Firlej, A. Rydz, *System doradztwa rolniczego w Polsce oraz jego wykorzystanie w ramach działania 114 PROW 2007–2013*, „Roczniki Ekonomiczne KPSw w Bydgoszczy” 2012, nr 4, s. 203.

wsi, rynków rolnych, a także wiejskiego gospodarstwa domowego. Nadrzędnym celem prowadzonej działalności doradczej jest natomiast podnoszenie poziomu dochodów rolniczych, podnoszenie konkurencyjności gospodarstw, wspieranie zrównoważonego rozwoju oraz poprawa kwalifikacji mieszkańców wsi.

Istotnym elementem polskiego systemu jest działalność Centrum Doradztwa w Braniewie, które koordynuje pracę ośrodków regionalnych, zajmuje się gromadzeniem i opracowaniem niezbędnych danych ilościowych, przygotowuje materiały szkoleniowe oraz sprawuje nadzór, wymagany przez prawodawstwo UE. Ośrodki wojewódzkie wdrażają opracowaną przez centrum strategię poprzez prowadzenie szkoleń, akcji informacyjnych, udzielanie pomocy prawnej, doświadczalnictwo, edukację itp. Od momentu przystąpienia Polski do UE dużą rolę ODR jest pomoc we właściwym wypełnianiu wniosków o dopłaty obszarowe.

Na czele każdej jednostki doradztwa stoi dyrektor, powoływany przez właściwą instytucję nadrzędną na okres 5 lat. Do jego zadań należy opracowywanie planów działalności, reprezentacja jednostki na zewnątrz oraz zarządzanie jej mieniem. Przy każdej jednostce działa również Rada Społeczna Doradztwa Rolniczego, która opiniuje roczne programy działalności oraz wnioskować może zmiany w funkcjonowaniu jednostki. Kadencja rady trwa 5 lat, a w jej skład wchodzi 11 członków. W przypadku Centrum Doradztwa w Braniewie są nimi przedstawiciele Ministra Rolnictwa, izb rolniczych, związków zawodowych rolników, szkół wyższych i jednostek badawczych oraz konwentu marszałków województw. W przypadku ośrodków wojewódzkich skład Rady stanowią osoby desygnowane przez sejmik województwa, izbę rolniczą, związki zawodowe rolników, szkoły wyższe i ośrodki badawcze oraz rolnicze szkoły zawodowe

Każda jednostka doradztwa prowadzi samodzielną gospodarkę finansową, opartą głównie na dotacji budżetowej⁸ oraz przychodach z działalności. Choć, co do zasady, pomoc realizowana przez ODR jest nieodpłatna, istnieje katalog usług, za które jednostki mogą pobierać opłaty⁹. Cennik usług zatwierdza jednostka nadrzędna danego ośrodka.

Na szczeblu prawodawstwa UE obligatoryjne działanie FAS wynika, z co najmniej dwóch przesłanek. Po pierwsze, związane jest z wprowadzeniem wymogów cross-compliance w zakresie zarządzania (SMR – *Statutory Management*

⁸ Jak wynika z wyliczeń MRiRW środki z budżetów wojewodów stanowią przeciętnie ok. 55% całości przychodów ODR. Reszta pochodzi właśnie z działalności odpłatnej. Jak wskazują badacze w systemie finansowania ODR istnieją pewne nieścisłości. Instytucją, która odpowiada za wytyczanie kierunków działania ośrodków jest samorząd województwa. Za finansowanie tych instytucji odpowiadają natomiast wojewodowie, a więc administracja zespolona. Prowadzi to do sytuacji „podwójnej odpowiedzialności”, która de facto oznacza brak odpowiedzialności. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Jaki system doradztwa rolniczego w Polsce po 2013 r.? Materiał dla Senackiej i Sejmowej Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi), Warszawa 2012, s. 8. J. Kania, M. Drygas, B. Kutkowska, J. Kalinowski, *System transferu wiedzy dla sektora rolno-spożywczego – oczekiwane kierunki rozwoju*, „Polish Journal of Agronomy” 2011, nr 7, s. 27.

⁹ Wśród nich wymienić można m.in. czerpanie dochodów z posiadanego mienia, reklamę, opracowywanie ekspertyz oraz pomoc w wypełnianiu wniosków o wsparcie unijne.

Requirements) i zasad dobrej kultury rolnej (GAEC – *Good Agricultural and Environmental Conditions*). Obowiązek doradztwa w tej materii nakładało na państwa członkowskie Rozporządzenie Rady (WE) nr 1782 z dnia 29 września 2003 r. Po drugie, realizacja w ramach PROW 2007–2013 działania 114 – „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów”, wymaga posiadania adekwatnych ku temu struktur instytucjonalnych, tworzonych właśnie w ramach FAS (Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r.). W obrębie powyżej przytoczanych krajowych i unijnych aktów prawnych, polski system doradztwa rolniczego funkcjonuje od 1 stycznia 2005.

3. ILOŚCIOWA CHARAKTERYSTYKA POLSKIEGO SYSTEMU DORADZTWA ROLNICZEGO

Jak już zostało wspomniane polski system doradztwa rolniczego charakteryzuje się dwuszczeblową budową. Instytucją nadrzędną, podlegającą bezpośrednio Ministrowi Rolnictwa jest Centrum Doradztwa Rolniczego, mieszczące się w podwarszawskim Brwinowie. Posiada ono również trzy oddziały – w Poznaniu, Radomiu i Krakowie. Poza Centrum, na szczeblu regionalnym funkcjonują również Ośrodki Doradztwa Rolniczego, podległe samorządom wojewódzkim. Schemat rozlokowania poszczególnych instytucji prezentuje Rys 1.

Rys. 1. Mapa polskiej sieci doradztwa rolniczego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CDR.

W większości przypadków ośrodki doradztwa nie mieszczą się w dużych miastach, lecz na obszarach wiejskich w bezpośrednim ich sąsiedztwie. Warto również nadmienić, że instytucje posiadają także doradców pracujących poza główną siedzibą. Osobny zespół doradców działa w każdym powiecie. Ponadto, ODR posiadają w swoich strukturach oddziały zamiejscowe i centra edukacyjno-wystawowe. Istotną rolę w sieci doradztwa rolniczego odgrywają również gospodarstwa demonstracyjne, prowadzące swoją produkcję w sposób stanowiący wzór do naśladowania dla innych rolników. Między innymi to właśnie tam organizowane są szkolenia i prezentacje dobrych praktyk rolniczych. Zatem pełna sieć ODR jest zdecydowanie gęstsza od tej prezentowanej na rys. 1.

Tabela 1. Wybrane dane liczbowe dotyczące działalności ODR w 2012 r.

ODR	szkolenia (do 31.08.12)	wnioski obszarowe 2012	dotacja 2012 (tys. zł)	zatrudnieni 2012	doradcy rolniczy	doradcy rolnośrodowiskowi	doradcy przyrodniczy
dolnośląski	1078	19796	11004	307	147	96	3
kujawsko-pomorski	838	11500	9770	255	136	82	3
lubelski	1042	25300	13080	407	280	161	6
lubuski	257	4866	5140	153	65	53	1
łódzki	1203	20992	10808	292	191	73	0
małopolski	692	36344	8208	268	130	73	0
mazowiecki	1915	22045	18808	578	363	147	0
opolski	221	5001	4906	122	59	26	1
podkarpacki	965	48313	11186	312	210	91	3
podlaski	607	9427	7060	250	158	104	4
pomorski	518	12360	9190	239	121	89	1
śląski	576	19555	7420	190	144	79	0
świętokrzyski	730	12270	7853	216	137	82	1
warmińsko-mazurski	341	13037	7129	194	135	97	0
wielkopolski	2126	12883	15660	447	306	136	3
zachodniopomorski	747	7048	7260	193	111	87	0
SUMA	13856	280737	154482	4423	2693	1476	26
CDR	x	x	11854	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRiRW.

Każda jednostka doradcza prowadzi samodzielną politykę budżetową oraz personalną. W celu realizacji powierzonych jej zadań zatrudnia doradców oraz wydatkuje środki pochodzące w największym stopniu z budżetu państwa. Zestawienie

wybranych danych dotyczących wyników działalności jednostek zawiera tabela 1. Jak widzimy najwięcej szkoleń przeprowadzonych zostało w największych i najbardziej zaludnionych regionach (Wielkopolskie, Mazowieckie, Łódzkie). Inaczej sytuacja wyglądała z wnioskami obszarowymi. Największa ich liczba została wypełniona w województwach o największej liczbie gospodarstw rolnych i jednocześnie największym ich rozdrobieniu (Podkarpackie, Lubelskie, Małopolskie). Jeżeli chodzi o wysokość dotacji to jest ona, w największym stopniu determinowana wielkością danego województwa. Ilość zatrudnionych osób oraz doradców stanowi natomiast bezpośrednią konsekwencję przyznanych dotacji.

Tabela 2. Zasoby ODR w 2012 r. w przeliczeniu na 1 gospodarstw rolnych w regionie.

ODR	l. gospodarstw w województwie (w tys.)	dotacja/gospodarstwo (zł)	l. gospodarstw przypadających na jednego zatrudnionego	l. gospodarstw na jednego doradcę
dolnośląski	107	102,84	349	435
kujawsko-pomorski	89	109,78	349	403
lubelski	257	50,89	631	575
lubuski	43	119,53	281	361
łódzki	168	64,33	575	636
małopolski	284	28,90	1060	1399
mazowiecki	278	67,65	481	545
opolski	45	109,02	369	523
podkarpacki	261	42,86	837	859
podlaski	104	67,88	416	391
pomorski	61	150,66	255	289
śląski	163	45,52	858	731
świętokrzyski	142	55,30	657	645
warmińsko-mazurski	65	109,68	335	280
wielkopolski	163	96,07	365	366
zachodniopomorski	48	151,25	249	242
ŚREDNIA	x	67,81	515	543

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRiRW oraz GUS.

W bardziej szczegółowy sposób kwestia zasobów ODR zostaje poruszona w tabeli 2. Ilustruje ona, na ile są one adekwatne do liczby gospodarstw w danym regionie. W przypadku kwoty środków przypadających na jedno gospodarstwo dostrzec możemy wyraźną polaryzację na województwa znajdujące się poniżej wartości średniej (Małopolskie, Podkarpackie, Śląskie, Lubelskie, Świętokrzyskie, Łódzkie, Mazowieckie, Podlaskie) i ponad nią (pozostałe). Różnica pomiędzy naj-

lepszym z grupy poniżej średniej, a najgorszym z grupy powyżej, wynosi niemal 30 zł/gospodarstwo. Zjawisko to należy ocenić zdecydowanie negatywnie, gdyż taki podział środków pogłębia nierówności w rozwoju sektora rolnego w obrębie kraju. Województwa o najgorszej strukturze agrarnej i najmniej rozwiniętym rolnictwie otrzymują bowiem relatywnie najmniej. Niewątpliwym problemem jest ponad pięciokrotna różnica pomiędzy otrzymującym najwięcej w przeliczeniu na gospodarstwo województwem Pomorskim, a najslabiej dotowanym województwem Małopolskim. Podobnie jak w przypadku wartości bezwzględnych, również liczba gospodarstw przypadających na jednego pracownika ODR, czy doradcę jest w dużej mierze determinowana przez wysokość dotacji, choć w obu przypadkach niemniej istotna wydaje się sama struktura agrarna i rozdrobnienie gospodarstw.

4. MIEJSCE ODR W INSTYTUCJONALNYM OTOCZENIU ROLNICTWA

Jak już wcześniej wspomniano istnieją trzy podstawowe funkcje doradztwa rolniczego – edukacyjna, wdrożeniowo-upowszechnieniowa i informacyjna. Ich realizacja przyczynia się do udroźnienia przepływu informacji pomiędzy rolnictwem, a jego otoczeniem w wymiarze ekonomicznym, technicznym, prawno-politycznym i międzynarodowym. Zdanie to przyjęte zostaje, jako teza dalszych rozważań. Rola jednostek doradztwa rolniczego w sferze interakcji rolnictwa z otoczeniem międzynarodowym jest nie do przecenienia, szczególnie w kontekście integracji Polski z UE. Poza wspomnianymi już wcześniej zadaniami JDR w ramach informowania o wymogach cross-compliance oraz realizacji działań PROW, jednostki te miały znaczący udział w przygotowaniu dla rolników wniosków o wsparcie. Funkcja ta jest niestety zagrożona przez postępującą od 2006 r. redukcję etatów w JDR. Dla jej zachowania należałoby wspomnianą tendencję odwrócić¹⁰.

Jak wskazują badania Miś, przeprowadzone wśród rolników z województw małopolskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego, niemniej istotną rolę JDR pełnią w procesie przepływu informacji dotyczących programów unijnych. To właśnie tę instytucję większość badanych rolników (58,6%) wskazała, jako główne źródło informacji o programach unijnych. Co więcej, jeżeli już rolnicy korzystali z pomocy jakichś instytucji rządowych, to najczęściej były nimi właśnie ODR (57,8% wskazań)¹¹. Gdy rozszerzymy zakres analizowanych instytucji do ogółu otoczenia instytucjonalnego rolnictwa okaże się, że częściej niż z ODR rolnicy kontaktowali się jedynie z bankami.

Szczególnie duże znaczenie spajająca rola doradztwa rolniczego ma w kontekście dyfuzji innowacji i wdrażania nowoczesnych metod gospodarowania na obszarach wiejskich. Istotę problemu dobrze opisuje Chyłek. Postuluje on

¹⁰ M. Drygas, *Instytucje w procesie przemian strukturalnych i społeczno-ekonomicznych na polskiej wsi i w rolnictwie w świetle wsparcia unijnego*, IRWIR PAN, Warszawa 2012.

¹¹ T. Miś, *Rola lokalnych instytucji w procesie absorpcji środków unijnych dla rolnictwa w opinii rolników z południowo-wschodniej Polski*, „Wieś i Rolnictwo” 2008, nr 3, s. 136–137.

wdrożenie w ramach doradztwa rolniczego tzw. „trójkąta wiedzy”. W podejściu tym proponuje on zwiększenie integracji sfery badań naukowych dotyczących rolnictwa, podległych ministerstwu nauki, ze sferą doradztwa rolniczego, podległą ministerstwu rolnictwa. Trzecim elementem „trójkąta” są oczywiście sami beneficjenci, bez których woli, żadne działania o charakterze innowacyjnym nie mają szans powodzenia¹². Tych zaś do inwestycji w innowacje zniechęca skomplikowane prawo, brak wiedzy na temat pożytków płynących z wdrażania nowoczesnych technologii oraz trudności w dostępie do kapitału. Co więcej, oparcie konkurencyjności polskiego sektora żywnościowego, wkrótce z postulowanej wizji, stanie się ekonomiczną koniecznością, ze względu na rosnące koszty ziemi i pracy, które dziś stanowią jeszcze przewagę polskiego rolnictwa. Jak widzimy potrzeba innowacyjność w polskim rolnictwie jest ogromna, a przeszkody ku jej upowszechnianiu znaczące. Dlatego też właśnie w tym obszarze upatruje się najważniejszej roli i jednocześnie największego wyzwania dla JDR.

Potrzebę budowania nowoczesnego rolnictwa doskonale dostrzega także UE. W nowej perspektywie finansowej 2014–2020 postulowane jest rozszerzenie działań w tym zakresie, czego wyraz stanowi utworzenie Europejskiego Partnerstwa Innowacyjnego na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa. Celem tej inicjatywy jest budowanie przyjaznego środowiska, wydajnego i nowoczesnego rolnictwa. Przymioty te mają zostać osiągnięte właśnie poprzez wytworzenie dwukierunkowego kanału przepływu informacji pomiędzy producentami rolnymi i nauką. Badacze opracowywać mają rozwiązania problemów zgłaszanych im przez rolników. Tworzone dla aktywizacji tych działań grupy operacyjne mają angażować środowiska naukowe, rolników, przedsiębiorstwa agrobiznesu oraz doradców¹³.

Na potrzebę rozwoju doradztwa w sferze ekonomicznej uwagę zwraca. Wiatrak. Szczególny nacisk kładzie on na promowanie na obszarach wiejskich przedsiębiorczości, dającej możliwość dywersyfikacji dochodów mieszkańców wsi, którzy nie koniecznie muszą się trudnić rolnictwem. W tym celu proponuje on promować doradztwo w zakresie wielofunkcyjnego rozwoju wsi, doradztwo socjalno-ekonomiczne oraz wiejskośrodowiskowe. Tylko tak szerokie podejście pozwoli bowiem na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich. Dla rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej postuluje on natomiast prowadzenie szkoleń kształtujące postawy kreatywne, doradzanie w wyborze działalności, wspieranie działalności na własny rachunek oraz wspieranie przedsiębiorstw wchodzących na rynek¹⁴. Szczególnie w pierwszych dwóch z ww. zagadnień przydatne mogą być ODR. Lewczuk dużej roli doradztwa rolniczego upatrują z kolei we wspieraniu odbudowy

¹² E. Chylek, *Nauka i doradztwo rolnicze na rzecz innowacji w sektorze rolno-spożywczym*, „Wieś i Rolnictwo” nr 3, s. 92–112.

¹³ Wniosek rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2011/0282 (COD) z dnia 12 października 2011 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).

¹⁴ A.P. Wiatrak, *Doradztwo rolnicze i doradztwo w zakresie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce w procesie integracji europejskiej*, „Wieś i Rolnictwo” 2004, nr 2, s. 148–150.

wiejskiej spółdzielczości¹⁵. Niezbędna w tym procesie jest zmiana świadomości mieszkańców wsi, którzy po okresie gospodarki centralnie planowanej są silnie uprzedzeni do kolektywistycznych form gospodarowania. Na poglądy te wpływać może właśnie kadra ODR, posiadająca wśród lokalnych społeczności duży autorytet. W kontekście ekonomicznym wspomnieć należy również o bardziej tradycyjnych funkcjach doradztwa rolniczego, polegających na dostarczaniu rolnikom informacji rynkowej oraz analitycznej, dotyczącej wydajności i opłacalności poszczególnych form działalności rolniczej.

Co warte podkreślenia, pomimo licznych braków, identyfikowanych przez badaczy, sami rolnicy dość dobrze oceniają system doradztwa. W badaniach ankietowych, przeprowadzonych na grupie 559 klientów Kujawsko-Pomorskiego ODR w Minikowie, ODR został oceniony dużo wyżej niż prywatne instytucje. Wysoko ocenione zostały dostosowanie instytucji do potrzeb rolników, kompetencje doradców, ich życzliwość oraz skłonność do udzielania pomocy. Wysokie było także zadowolenie z uzyskanej pomocy. Jedyne elementy, w których oczekiwali oni poprawy to zwiększenie liczebności kadry doradczej, podniesieni ich kwalifikacji oraz ograniczenie biurokracji, a także częstsze ich wyjazdy w teren¹⁶.

W obliczu nakreślonych wcześniej niedostatków systemu oraz nowych funkcji przypisywanych mu po 2013 roku istnieje potrzeba zmiany obecnie funkcjonujących w Polsce rozwiązań. W tym celu Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi powołało zespół ds. opracowania koncepcji funkcjonowania systemu doradztwa rolniczego w nowym okresie programowania. Wśród proponowanych reform postuluje się m. in. utworzenie centralnego ośrodka doskonalenia kadr doradczych, ujednoczenie standardów oferowanych usług doradczych oraz monitorowanie ich jakości. Polski model doradztwa opisywany jest jako „bazujący na strukturze publicznych jednostek doradztwa rolniczego podległych ministrowi rolnictwa i rozwoju wsi, obok których będą funkcjonowały jednostki prywatne akredytowane przez ministra rolnictwa i rozwoju wsi ukierunkowane na usługi typowo komercyjne”¹⁷.

5. PODSUMOWANIE

Istnieją trzy główne funkcje doradztwa rolniczego – edukacyjna, wdrożeniowo-upowszechnieniowa i informacyjna, których realizacja przyczynia się do pełnienia przez JDR roli łączników pomiędzy rolnictwem, a jego instytucjonalnym otoczeniem w ujęciu ekonomicznym, technicznym, prawno-politycznym i mię-

¹⁵ A. Lewczuk, *Rola doradztwa w procesie kreowania nowego modelu spółdzielczości*, „Wieś i Rolnictwo” 2000, nr 3, s. 62.

¹⁶ S. Zawisza, *Ocena usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów*, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy, Bydgoszcz 2008.

¹⁷ Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, *Jaki system doradztwa rolniczego w Polsce po 2013 r.? Materiał dla Senackiej i Sejmowej Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi*, Warszawa 2012, s. 15–17.

dzynarodowym. Obecnie szczególnie silnie akcentowane są nowoczesne funkcje doradztwa takie jak pobudzanie dyfuzji innowacji i przedsiębiorczości, prowadzącej do wielofunkcyjnego, zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Działalność polskiego, dwuszczeblowego systemu doradztwa nie jest niestety pozbawiona błędów, wśród których do najistotniejszych należą brak dostatecznej koordynacji działań, ze sferą badawczą, brak jednolitego w obrębie kraju standardu usług oraz rozdźwięk pomiędzy wytyczaniem kierunków i finansowaniem działalności ODR. Szczególnie niewielkimi zasobami dysponują województwa, w których już teraz niekorzystna struktura agrarna przyczynia się do niższej wydajności rolnictwa. W najbliższym czasie polski FAS czekają zmiany, mające na celu dostosowanie go do nowych obowiązków, jakie przypadną mu w udziale w perspektywie finansowej 2014–2020. Trzeba jednak pamiętać, że największym kapitałem JDR jest zaufanie i marka, jaką posiada ta instytucja wśród samych rolników.

BIBLIOGRAFIA

- Chyłek E., *Nauka i doradztwo rolnicze na rzecz innowacji w sektorze rolno-spożywczym*, „Więś i Rolnictwo” 2011, nr 3.
- Drygas M., *Instytucje w procesie przemian strukturalnych i społeczno-ekonomicznych na polskiej wsi i w rolnictwie w świetle wsparcia unijnego*, IRWIR PAN, Warszawa 2012, <http://www.irwirpan.waw.pl/pl/granty/435> [20.06.13].
- Firlej K., Rydz A., *System doradztwa rolniczego w Polsce oraz jego wykorzystanie w ramach działania 114 PROW 2007–2013*, „Roczniki Ekonomiczne KPSW w Bydgoszczy” 2012, nr 4.
- Grzelak A., *Efektywność powiązań gospodarstw rolnych z otoczeniem w świetle doświadczeń Polski po roku 1990*, „Roczniki Ekonomiczne KPSW w Bydgoszczy” 2009, nr 2.
- GUS, *Powszechny Spis Rolny 2010. Raport z wyników*, Warszawa 2011.
- Kania J., Drygas M., Kutkowska B., Kalinowski J., *System transferu wiedzy dla sektora rolno-spożywczego – oczekiwane kierunki rozwoju*, „Polish Journal of Agromony” 2011, nr 7.
- Kujawiński W., *Doradztwo rolnicze w zarysie*, Centrum Doradztwa i Edukacji w Poznaniu, Poznań 1997.
- Kujawiński W., *Metodyka doradztwa rolniczego*, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie oddział w Poznaniu, Poznań 2009.
- Lewczuk A., *Rola doradztwa w procesie kreowania nowego modelu spółdzielczości*, „Więś i Rolnictwo” 2000, nr 3.
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, *Jaki system doradztwa rolniczego w Polsce po 2013 r.? Materiał dla Senackiej i Sejmowej Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi*, Warszawa 2012, www.senat.gov.pl/download/gfx/senat/pl/2/2.pdf [20.06.13].
- Miś, T., *Rola lokalnych instytucji w procesie absorpcji środków unijnych dla rolnictwa w opinii rolników z południowo-wschodniej Polski*, „Więś i Rolnictwo” 2008, nr 3.
- Olszewska-Kuźniarska S., *Wybrane aspekty doradztwa rolniczego*, „Roczniki nauk rolniczych” 2009, seria G, t. 96, z. 4.

- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).
- Ustawa z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego, Dz.U., Nr 251, poz. 2507.
- Van den Ban A.W., Hawkins H.S., *Doradztwo rolnicze*, Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego (wyd. polskie), Kraków 1997.
- Wawrzyniak B.M., *Doradztwo w agrobiznesie*, WSHE, Włocławek 2000.
- Wiatrak A.P., *Doradztwo rolnicze i doradztwo w zakresie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce w procesie integracji europejskiej*, „Wieś i Rolnictwo” 2004, nr 2.
- Wniosek rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2011/0282 (COD) z dnia 12 października 2011 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).
- Zawisza, S., *Ocena usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów*, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy, Bydgoszcz 2008.

FARMING ADVISORY SERVICES AS THE ELEMENT OF POLISH RURAL INSTITUTIONAL ENVIRONMENT

Summary: The article is a synthesis of information on the farming advisory system in Poland and its role in stimulating rural development. It presents legal determinants of business advisory centers and identifies the major advantages and disadvantages of the Polish system. Subject of the study is also adequacy of the resources held by the regional agricultural advisory centers to the number of potential beneficiaries of consultancy services. Based on these observations, agricultural advisory centers role in the rural institutional environment is determined.

Key words: farming advisory system, rural institutional environment, agriculture support.